

Nap mint nap

1991. július 2.

Ami most már nem csupán engem szólókat vi-songatva, hanem báronyos hangon a saját nevét is tudja mondani.

Június 29-én hajnalban sokat mulasztottam: éj-fél után 1 körül hazaindultunk a tanyáról, viszont ezt követően kicsikó született. Sohasem vettem még részt a ló elletésében, s most elszalasztottam volna az utolsó alkalmat?

Jastrebarsko és Medvode környékén heves harcok. Páncélos egységek, légierő, tüzérség. Mit sem ért a tegnapi határozat! — jegyzem föl délelőtt.

Prágában fölcszlott a Varsói Szerződés.

Naphosszat esik az eső; hol vannak már azok az idők, amikor az esős napszakok a legnagyobb elfoglaltságot jelentették a számomra! Az írás ügy-szólván meddő tevékenységgé vált. az irodalom mintha elfeledné a világot. Ezután az írás pusztán hírek — nagyrészt rossz hírek — fogalmazásában merül majd ki? Amíg futja az időből a megfogalmazásra...

Olyasmi történik, amihez az én fölfogóképességem sekélyesnek bizonyul: Jugoszláviában háború van, hallom este. Egyáltalán nem érzek kedvet ahhoz, hogy távolból békés haditudósításokat fogalmazzak. Amögé kellene bújnom, hogy halaszt-hatatián dolgom akadt.

Napok óta nem találkoztam senkivel. Ez régebben föl sem tűnt volna. Am most újonatúj helyzet alakul ki: tűzijétékkal produkálja magát a történelem, amely nagy balekfogó.

1991. július 3.

Egy sor Allen Ginsberg verséből, amelyet Dubrovnikban írt 1980. október 14-én, hajnali fél öt-ker: „Az iraki Seggfej megtámadta az iráni Segg-fejt”.

Délelőtt a város: mintha kettőig sem tudna számolni. A sugárúton mindenki piaci szatyrot cipel.

A pravoszláv székesegyház előtt Aleksandar Tišmát látom elhaladni. A templomkertben fiatal pap fiatal hölgyel beszélget a terebélyes hárs alatt a padon üldögélve. Újabb jelentős tényező lett a vallás, vagy csak az egyház.

Nem tudom, hova lettek az utcákról a koldusok. Egyetlenegy sincs a szokott helyén, pedig ma nem fog esni eső. Délutánra nagy báránnyellegek, majd hat körül sötét, berzsenyis „borulat”, de fél nyolckor újra verőfényes, nyári délután. Most már aratni kellene. Csakhogy miként képzelem az aratást én, aki nem is vetettem?

Régi aratások képe az ötvenes évekből. Vagy Brueghel Aratói. A kettő között 400 év eltérés. A különbség valójában semmi. Ott — akkor kú-poztak, itt kereszteltek. A kereszték kévéinek a neve, úgyszólván középkori definíciója. Az ötvenes évek legelején még tartott a pannóniai középkor, a legvégét éltük. A parasztság állami jobbjá-gékként kiszolgáltva a poroszok kénye-kedvének Micsoda megvetés és gvülőlet övezte ezeket a sze-rencsétlen fajankókat! Utána igyekeztek úgy tenni mintha semmi sem történt volna, hiszen a vezetőik is úgy tettek. Csak azok a végén nem fanyalodtak szocialis segélyre.

Az első kombájnok az ötvenes évek végéről. Korábban magánkézből aratógépek sem igen lehet-tek. Azt a keveset is lovakkal vontatták. A cséplés gőzgéppel zajlott. Cséplési biztosok, akik ügyeltek minden szem gabonára. Gyakran mind el is vitték, és utána kértek még. Bizonygatták: ezen épül föl a szocializmus. De hogyan épült le?

1991. július 4.

Domonkos István írja versében: „még az entel-lektüel-viták idején...” Ez 1962/63 tele, tavasza. Ma már közelről sincs annyi egy helyen tömörülő entellektüel, vagy legalábbis olyan valaki, aki annak szereténi tudni magát. Vajon ki látja el enny-re a baját ennek a népségnek? Intézményesen történt volna? A jugoszláviai magyar értelmiségi réteg „választott” képviselői általt? Es most már csak a kegyelemldőfés volna hátra? Megnyugtat azonban, hogy amíg papír és ceruza van a világon, addig potenciálisan mindvégig író vagyok.

Fehér Ferencről teret neveznek el a városban. Utoljára a Báni palotával szembeni kis postahiva-talban találkoztunk, a telefonszámlát szerettem volna befizetni, föl voltam készülve a hosszú sor-banállásra — ott mindig hosszú sorban szoktak vá-rakozni az ügyfelek. Fehér Ferenc már szinte sorra került, elkérte tőlem a számlát. Utóbb valami gond volt az aprópénz körül.

— Tartozok neked húsz dinárral — mondta.

A temetésére nem jutottam el, fontosabbnak találtam, hogy lefordítsam az újságnak az ott föl-olvasot! szerb nyelvű gyászbeszédet, meg a többi megemlékezést, Gojko Janjusević, Sava Babić szö-vegét. Különben is messzire elkerülöm a temetőt, még sohasem jártam ott. Pedig találkozhattam volna Tornai Józseffel, de csak utólag tudtam meg, hogy eljött: az általam fordított szövegek közt olvastam az övét is.

1991. július 5.

Tin Ujević halálának napja 1955-ben.

Túlságosan nagy költő, rengeteg viszontagságon ment keresztül az életmódja miatt. A húszas évek elején Belgrádból kitoloncolták, mert részegen na-pontn gyalázta a Terazijén a királyt. 1945-ben ka-locsniban — ez volt a lábelleje — bíróság elé állí-tották, mivel a háború alatt igazolványt szerzett a hatóságoktól, mellyel a kijárási tilalom ellenére kávéházról kávéházra járhatott. Megfosztották ál-lampolgári jogaitól. Követelte, hogy teljes vagyón-elkobzást is foganatosítsanak ellene, mivel az ál-lampolgári jogok megvonása ezzel járt. Aki viszon! kalocsnit visel cipő helyett, nyugodtan követelheti ezt. Kevesen merték ennyire cinikusan viszonyulni az „újkorhoz”, amely beköszöntött.

Bizonycs vonásai állítólag fölismerhetők Ranko Marinković Küklopsz c. regényének Maesztrójában, persze, a háborús meg a háború utáni évek in-nen kimaradnak, idejekorán meghal. A regényala-koknak régóta szokásuk, hogy nyakra-főre meg-üalnak. A valóságban pedig még húzzák egy ideig. Most száz éves lenne.

Vajon hol lehettem én épp ekkor, 1955. július 5-én? Nyilvánvalóan az állami birtokon, egy Gla-vašnak nevezett jókora szálláson — volt vagy 60 lovuk, egy Oliver—80-as traktoruk, meg egy csorda növendékmarhájuk —, részben Bánátból kitelepített sváb családok között; ezek akkoriban kezdtek Németországba szállingózni. Sokukra emlékszem, még a nevüket is tudom.

A központból a részlegre küldött két trakto-rista az aratógépeket készítette elő; egy fehér festésű, csehszlovák gyártmányút, meg egy vörös, hazai Pobodát, Péterváradról. Hajnalonként hossza-dalmas hevítéssel indították be izzófejes traktorai-akat: mindketten 35-ös Hofherrt hajtottak. A Becse MIK ebben az évben kezdte meg a párezer holdas kis „upravák” bekebelezését, amelyek elkobzott ma-gángazdaságokból álltak össze. Az épületeik helyén ma már ismét tűzokok költenek. Vagy majd meg-hódítják maguknak egykori területeiket.

1991. július 6.

Minden esélyünk megvan arra, hogy két hét múltán visszatérjen a már-már feledésbe merült nyár.

Eörsi István 60 éves — olvasom, és önkéntelenül az jut eszembe: Hogyhogy mi ennyire lema-radtunk? (Azok akik annak idején az Új Sym-positont írták; és aztán úgy 1965-től Eörsi is írta.)

65-ben találkoztunk először a Forum klubjában, Acs Károlyal érkezett, és nyomban hosszú poli-tikai előadásba kezdett 56-ról, csupa eretnek esz-mét sorolt elő — akkor még közelről sem léte-zett erről ilyen megközelítőleg tiszta kép, mint manapság igaz az „ellenforradalom” meghatáro-zást erős fenntartásokkal hitte csak el az itteni világ, és akkor még nem volt világos Tito szerepe a forradalom likvidálásában — épp az érintett ma-gyarországiak hitték a legmélyebben azt, hogy Tito valójában a kezükre játszott. Pedig mennyire he-lyeselte mindenkor 56 letörését! Es itthon sem igen volt ám szabad a kérdést feszegetni... Adalék a szocializmus és a szocialista diktátorok kétségny-ségéhez, már-már romlottságához: Budanesten a fiatal forradalmárok Tito nevével az ajkukon hul-lottak, ám utóbb a körülrajongott az ÁHV mocskolódásait hivatalos érveknt használja föl ellenük, és elítéli őket, mert „helyrehozhatatlan károkat okoztak a nemzetközi (végre is brezsnyevi) mun-kásmozgalomnak”, amely tudvalevő, hogy minből állt. Bizonyíthatóan 1968 félresikerült példáiából is E részimek szörnyű jelszava: Az a fontos, hogy mi sértetlenül túléljük!

1986-ban Eörsi a sztrugai nemzetközi költőtalál-kozón is roppantul rázós dolgokat nyilatkozott a Belgrádi Televízióknak; ennek értelmében a hazai törvények szerint holtbiztos, hogy nagydös lett volna — akkor — Lepoglaván. Mennyire kedvel-ték háború előtti gyakori tartózkodási helyüket politikai ellenfeleikre testálni a kommunisták! Vi-szont Allen Ginsberg — ma már évvekel túl a hatvanon — ezekkel a sorokkal köszöntötte az oda sereglett gyülekezetet: „Lázdaj fel a kormá-nyok ellen isten ellen. / Maradj felelőtlen. / Csak azt mondd, amit tudunk és képzelünk.” (Eörsi István fordítása)

1991. július 7.

Ismét ragyogó nyár. Az az érzésem, ezt sokféle úgy értelmezik, hogy „jó, hadműveletekre való idő”.

M. Jović szorosozatos, goebbseli módra nyilat-kozta ugyanazon ötletét, miszerint a magyarok 1956-ban menekültek Jugoszláviába, és elérkezett az ideje a visszatelepülésüknek. En két 56-os me-nekülről tudok: Milenkovic Szvetislávról és a megboldogult Jancsics Nikoláról. Viszont Nagy Sándor régész egy alkalommal, valamikor 15 év-el ezelőtt előadta, hogy a Vajdasági Múzeumban van egy nagyon bátor kommunista szerb gyerek, aki meg merte mondani, hogy a Szerémség kö-zépkori régészeti anyaga túlnyomórészt magyar. Mert akkor épp ez képezte vita tárgyát, és dr. Dinko Davidov utóbbi kinyilvánításai alapján ké-pezi még ma is, megoldva most már a Bácskával és a Bácsóggal is. Különben ismeretesek a romá-niai Al-Dunánál talált griffes-indás „eredeti dák” leletek is, amelyeket a szakma csak megmosolyog, ám a laikus, miként magam is, teli szájjal kacag-hat rajtuk. Ebben ugyanis nincsen semmi eredetiség sem: áltudomány és utcasarki locsogás egyvelege, amit néha még a valódi, cúgos cipős akadémiku-sok is eltérnek, vagy épp megengednek maguknak.

1991. július 8.

A CNN észrevétele: a háború Szlovéniából át-tevődött Horvátországba.

Krúdy Gyula írja: „... Révész Béla mindig csak dolgozott. Olyan hatlatlan gondossággal, apró-lékösséggel, odaadó figyelemmel, apostoli önfelál-dozással, mint senki más a korabeli magyar írók közül. Az írói legendák szerint külföldön szoktak ilyen írók lenni, akik álmutkból is fölriadnak, ha egy ekezetet vagy vesszőt kifelejtettek munkájuk-ból.” — Vajon mi lenne belőle a mi fortélyosan kimunkált körülményeink között?

Zugiró! (Akárcsak Krúdyból.)

Estére a levegőben kibontakozik a nyár illata, a földtől 30 méternyi magasságban, a tetőterazon is ezt érezni; még csak sejteti magát az aratást követő szalmaillat, amelyet a bármely irányból is áramló levegő sodor magával. Utána meg a szalma hamuját. Egy része magasabb légrétegekben terül-het szájja, itt aztán meg a derült délutánokon „elengedi magát”. „puha szárnyakon hull hull” a pernye.

BRASNYÓ István